

Rozmiar i organizacja słownika umysłowego u dzieci o typowym rozwoju językowym i dzieci z ryzykiem specyficznego zaburzenia językowego SLI

Mgr Magdalena Łuniewska

Promotor: dr hab. Ewa Haman

Streszczenie

Choć specyficzne zaburzenie językowe (specific language impairment, SLI) dotyka około 7% dzieci (Tomblin, Records & Zhang, 1997), natura tego zaburzenia oraz jego objawy, zwłaszcza w językach innych niż angielski, wciąż nie są do końca poznane. Podstawowym przejawem SLI są trudności w przyswajaniu gramatyki, zarówno na poziomie rozumienia, jak i tworzenia konstrukcji składniowych (van der Lely & Pinker, 2014). Wciąż niejasny jest jednak status właściwości słownika umysłowego – jego rozmiaru, organizacji i dostępu leksykalnego – u dzieci z SLI. Cel teoretyczny rozprawy stanowiła weryfikacja teorii dotyczących rozmiaru oraz organizacji słownika umysłowego u pięcio- i sześćioletnich dzieci z grupy ryzyka SLI w porównaniu do dzieci o typowym rozwoju językowym. Celem praktycznym była ocena użyteczności narzędzi słownikowych służących do pomiaru zasobu słownictwa w przesiewowym rozpoznawaniu SLI. Na podstawie dokonanej przez nauczycieli oceny funkcjonowania językowego dzieci oraz badania standaryzowanym Testem Rozwoju Językowego (Smoczyńska i in., 2015), wyodrębniono trzy grupy: wysokiego ryzyka SLI ($n = 20$), niskiego ryzyka SLI ($n = 29$) oraz grupę kontrolną ($n = 30$). Przeprowadzone analizy międzygrupowe pokazały, że dzieci z grupy wysokiego ryzyka SLI nie tylko gorzej niż pozostałe dwie grupy wykonały wszystkie ujęte w TRJ podtesty, ale przejawiały także poważne deficyty w zakresie zasobu słownictwa, zarówno biernego, jak i czynnego. Grupa wysokiego ryzyka SLI odbiegała od dzieci o typowym rozwoju językowym również pod względem organizacji słownika umysłowego, nie wykazywała natomiast oczekiwanego spowolnienia dostępu leksykalnego. Grupa niskiego ryzyka SLI, choć wskazana przez nauczycieli jako przejawiająca część objawów SLI, nie odbiegała od grupy kontrolnej pod względem poziomu wykonania TRJ, ani żadnego z testów słownikowych. Pod względem liczby wypowiedzianych słów w zadaniu opisu obrazka oraz przetwarzania fonologicznego grupa ta osiągała jednak wyniki na poziomie grupy wysokiego ryzyka SLI, istotnie niższe od wyników grupy kontrolnej. Analiza użyteczności różnego typu zadań słownikowych w badaniach przesiewowych sugeruje, że choć żadne z wykorzystanych narzędzi nie może być samodzielnie stosowane w badaniach przesiewowych ryzyka SLI, zastosowanie w nich może znaleźć kombinacja odpowiednio trudnych i rzetelnych testów słownictwa biernego i słownictwa czynnego: Obrazkowego Testu Słownikowego – Rozumienie (OTSR; Haman & Fronczyk, 2012) oraz skróconej wersji Zadania Nazywania Obrazków (ZNO; Haman, Smoczyńska, Łuniewska & Chyl, 2013). Kombinacja ta cechuje się przekraczającymi 85% czułością i swoistością, wystarczającymi na potrzeby badań przesiewowych. Słowa kluczowe: specyficzne zaburzenie językowe SLI, słownik umysłowy, zasób słownictwa, organizacja słownika umysłowego, dostęp leksykalny